

Redactie: Peter Keersmaekers,
Marc van Kerkhoven en Kris Vanspeybroeck

Dialogschool in actie!

Mag ik er zijn voor u?

halewijn/vsko/vvkh0

Het perspectief van een onderzoeker en theoloog

Het perspectief van een onderzoeker en theoloog

Didier Pollefeyt en Jan Bouwens

| Dialoog als toekomst

Een katholiek antwoord op de verkleuring van het onderwijslandschap

Sinds 2007 heeft het Centrum Academische Lerarenopleiding van de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen een methodologie ontwikkeld voor kwantitatief en kwalitatief empirisch onderzoek naar katholieke schoolidentiteit. Eén van de ontwikkelde empirische instrumenten is de zogenaamde Victoria Schaal. Met deze multivariate attitudeschaal zijn we erin geslaagd de verschillende schooltypes van het identiteitsvierkant, beschreven door de Nederlandse onderzoekers Wim ter Horst (1995) en Chris Hermans (1997) (monologschool, dialoogschool, kleurrijke en kleurloze school), om te zetten in een stabiel en hanteerbaar instrument dat toelaat de identiteit van scholen op een empirisch betrouwbare wijze in kaart te brengen. De ontwikkelde attitudeschaal meet zowel waar de school op dit ogenblik staat met betrekking tot haar identiteit (feitelijk meetniveau), alsook de richting waar de school naartoe wil gaan in de toekomst (normatief meetniveau). Tot op dit ogenblik werd de Victoria Schaal bij 15310 personen in 67 verschillende

katholieke onderwijsinstellingen afgenomen, verspreid over heel Vlaanderen. De vragenlijst werd ingevuld door leerlingen lager, secundair en hoger onderwijs, leerkrachten, directieleden, ouders en beleidsverantwoordelijken. In deze bijdrage willen we reflecteren op een aantal bevindingen uit dit onderzoek, met het oog op de realisatie van het identiteitsmodel van de dialoogschool in katholieke scholen in Vlaanderen.

Het onderscheid tussen dialoogschool en kleurrijke school is in Vlaamse katholieke scholen duidelijk

Het is voor de Vlaamse deelnemers aan het onderzoek duidelijk dat het model van de dialoogschool verschilt van de kleurrijke school. Anders gezegd, uit het onderzoek blijkt hoe de deelnemers de categorieën 'dialoogschool' en 'kleurrijke school' conceptueel duidelijk kunnen erkennen en van elkaar onderscheiden. Een voorbeeld van een item van een dialoogschool is: "Mijn 'ideale school' vindt dat het katholieke geloof een zeer zinvolle en waardevolle boodschap brengt die iedereen zou moeten horen, maar zonder dat het de bedoeling is om van alle leerlingen katholieken te maken". Een voorbeeld van een item van een kleurrijke school is: "Ik vind dat waardering opbrengen voor de vele (ook de niet-christelijke) levensvisies en levenswijzen op school belangrijker is dan het bewaren van een katholieke schoolidentiteit". Het verschil is duidelijk: een dialoogschool heeft een preferentiële gesprekspartner als oriëntatiepunt van de dialoog, met name de christelijke traditie; een kleurrijke school daarentegen gaat enkel uit van een principiële gelijkwaardigheid van alle levensbeschouwelijke en religieuze posities. Beide types streven weliswaar naar maximale erkenning, waardering en ondersteuning van levensbeschouwelijke pluraliteit en 'andersheid' op school, maar terwijl de kleurrijke school hiertoe elk voorkeursperspectief verijdt en een formele gelijkschakeling van inhoudelijk verschil poneert (relativisme), is de dialoogschool van mening dat solidariteit en dialoog bij uitstek en slechts ten diepste mogelijk zijn vanuit een christelijk geloofsperspectief. Een dialoogschool is in de typologie van het identiteitsvierkant dan ook uitdrukkelijk een katholieke school, terwijl een kleurrijke school niet langer wenst vast te houden aan de katholieke identiteit van de school als zodanig. Een kleurrijke school is geen of niet langer een katholieke school. Deelnemers aan het onderzoek begrijpen ook dit verschil, wat blijkt uit de negatieve correlatie tussen het ideaaltype dialoogschool en kleurrijke school ($r = -0.24$): globaal gesproken, gaat een hogere score met betrekking tot de wenselijkheid van de dialoogschool samen met een lagere score met betrekking tot de wenselijkheid van de kleurrijke school, en omgekeerd. Dit betekent evenwel niet dat in de praktijk verschillende tendensen niet tegelijk kunnen voorkomen. De Victoria Schaal is geen manier om mensen of scholen in hokjes te stoppen, integendeel: verschillende bewegingen kunnen tegelijk gebeuren. Het is daarom steeds belangrijk ook de interne verbanden tussen de verschillende tendensen te onderzoeken.

| Dialoogscholen hebben de voorkeur van de volwassenen, niet langer van het merendeel van de leerlingen

In het algemeen kan men zeggen dat er in Vlaamse katholieke scholen onder volwassenen (schoolpersoneel, ouders en beleidsmakers) een heel breed draagvlak is voor de dialoogschool. Ruim 84% is (grote) voorstander, 12% stelt zich op dit punt onverschillig op en nog geen 4% is ronduit tegen. Ruim 80% van de volwassenen ziet deze dialoog reeds vandaag gerealiseerd. Er is dus een kleine beleidsruimte voor nog meer groei op dit punt. Anders gezegd, beleidsmakers hoeven niet bevreesd te zijn om voluit de kaart van de dialoogschool te trekken, gezien het beschikbare draagvlak hiervoor onder de volwassenen in katholieke scholen.

Op de achtergrond zien we echter wel een tweede tendens duidelijk groeien, hoewel hieromtrent op dit ogenblik meer discussie is onder de volwassenen. Ongeveer 50% van diezelfde volwassenen verkiest ook de kleurrijke school, terwijl 28% van hen hieromtrent aarzelend is en 22% ronduit tegen is. We kunnen niet spreken van een omslag tussen dialoogscholen en kleurrijke scholen, wel van een graduele verschuiving van accent. Als de dialoogschool niet zou slagen, dan is duidelijk welk alternatief zich aan het aankondigen is. Bij de leerlingen heeft deze omslag zich in de hoofden wel reeds voltrokken. Er is bij hen reeds een groter draagvlak (van 62,5%) voor de kleurrijke school dan voor de dialoogschool (50%). Bovendien valt het op dat ongeveer 29% van de leerlingen zegt zich tegen de dialoogschool te verzetten, hoewel zo'n schooltype er niet op uit is alle leerlingen tot katholieken te maken. Een interessante vaststelling is dat leerlingen in de feiten vandaag veel minder dialoog zien (slechts 56%) dan de volwassenen menen op de werkvloer te realiseren (80%). Wellicht zijn de volwassenen dus te optimistisch en te snel tevreden over de gerealiseerde dialoog met de christelijke traditie op school vandaag, terwijl voor leerlingen het reeds meer dan genoeg is. De dialoogschool is vanuit confessioneel perspectief veeleisender dan een kleurrijke school die het kan stellen met het (waardevolle) principe van de formele tolerantie.

| De kleurrijke school dient zich geruisloos aan als alternatief voor de dialoogschool

In het algemeen zien we dus een geleidelijke, stille verschuiving binnen katholieke scholen in Vlaanderen van dialoogscholen naar kleurrijke scholen (secularisering). De meeste volwassenen wensen wel aan het dialoogschoolmodel vast te houden en het zelfs nog te versterken, maar (zo blijkt uit de parallelle opkomst van de kleurrijke school) het christelijk-religieuze fundament van de openheid en solidariteit met andersdenkenden dreigt terrein te verliezen ten voordele van een meer formele gelijkschakeling van levensbeschouwelijke en religieuze posities. Mede onder druk van de weerstand tegen een expliciete christelijke benadering

bij vele leerlingen en sommige volwassenen, wordt in de feiten vaak de weg van de 'minste weerstand' gekozen. Het resultaat is een langzame maar duidelijke evolutie in de richting van een kleurrijke school. Leerlingen staan in grote mate nog open (50%!) of afwachtend (22%) tegenover de dialoogschool, maar de weerstand tegen de kleurrijke school (18%) is bij hen duidelijk kleiner dan tegen de dialoogschool (29%). Het is belangrijk dat schoolbesturen de taal aanleren om hierover te reflecteren en zich bewust worden van de stille verschuivingen die zich in hun scholen voltrekken en op grond hiervan keuzes maken. Het veronderstelt ook een goed begrip van wat een dialoogschool is.

| In het dialoogschoolmodel onderscheiden we twee subtypes

In ons grootschalige onderzoek in Australië¹ hebben we op empirische gronden twee varianten van de dialoogschool ontdekt die we respectievelijk het *kerugmatische* en het *recontextualiserende* type van dialoogschool noemen. In Vlaanderen kunnen we deze twee subtypes niet empirisch traceren omwille van de vergevorderde secularisering van onze context. Toch spelen ze in het meer theoretische debat over de dialoogschool in Vlaanderen wel degelijk een rol. Terwijl het gesprek op de werkvloer vooral gaat over het verschil tussen kleurrijke en dialoogscholen, bestaat op de achtergrond ook een (pedagogisch, filosofisch en theologisch) debat over welk type dialoogschool wenselijk is. Beide types dialoogschool hebben een zekere plausibiliteit en kunnen geloofsbrieven voorleggen.

Subtype 1. De dialoogschool van het kerugmatische type

Zoals in een katholieke monoloogschool, vertegenwoordigt de katholieke geloofstraditie in de dialoogschool van het *kerugmatische* type een zeer betekenisvolle en waardevolle boodschap die door iedereen gehoord zou moeten worden. Uiteindelijk is men ervan overtuigd dat de waarheid die door het katholieke geloof wordt geboden fundamentele en meer vervullend is dan de opvattingen die door andere religies en levensbeschouwingen worden geboden. Waarom zou men anders een katholieke school willen zijn? Daarom moet een katholieke school principieel voorrang geven aan het katholieke geloof en de katholieke praktijken en die uiteindelijk boven andere religies en levensbeschouwingen plaatsen (apologetiek). De (ouders van de) leerlingen hebben immers bewust gekozen om zich in te schrijven in een *katholieke* instelling. Het is dan ook redelijk van alle betrokkenen te verwachten dat ze participeren in het katholieke schoolproject, ook al zijn verschillende niveaus van betrokkenheid mogelijk. Het is evident dat in een katholieke school godsdienst geen

1 In het kader van het onderzoeksproject *Enhancing Catholic School Identity Project* (ECSIP), in samenwerking met de *Catholic Education Commission of Victoria* (CECV), worden in een periode van vier jaar alle 487 katholieke scholen in de deelstaat Victoria systematisch onderzocht als vast onderdeel van hun evaluatieprocedure.

individuele privé-materie is die in het schoolleven geen rol zou mogen spelen. Katholieke scholen moeten zich engageren voor de geloofsopvoeding van de leerlingen. Leerlingen mogen zich op dat punt niet terugtrekken in de individuele privésfeer.

Maar anders dan de monoloogschool, wil de dialoogschool van het kerugmatische type niet zo ver gaan van alle leerlingen te verwachten dat ze katholiek zijn of worden. Het is namelijk van fundamenteel belang dat christenen respect hebben voor mensen met een andere overtuiging en levenswijze. Het christelijke geloof heeft fundamenteel een relationeel en dialogaal karakter. Het geloof kan en mag nooit aan anderen opgelegd worden, noch met expliciete noch met impliciete dwang. Maar het is natuurlijk wel mogelijk en zelfs wenselijk om anderen uit te nodigen en te enthousiasmeren tot geloof in Christus. Meer nog, de ontmoeting en de dialoog met anderen is een opportuniteit om van het geloof te getuigen in woord en daad. Het is zeker verzoenbaar met een katholiek opvoedingsproject om te midden van de plurale samenleving te staan met een houding van tolerantie, solidariteit, vriendschap en liefde voor alle mensen. Tegelijk blijft men evenwel vasthouden aan de eigen katholieke overtuiging die men positief en optimistisch uitdraagt naar anderen toe. Om dit mogelijk te maken, moeten gelovigen nieuwe creatieve wegen zoeken om authentieke katholieken te zijn te midden van de hedendaagse cultuur. Ze moeten nieuwe wegen vinden om als 'echte' katholieken te leven in de huidige samenleving waarbij de katholieke particulariteit open en vrij kan luiden te midden van andere stemmen. Het is belangrijk om in deze beweging een open geest aan te houden, op zoek naar vindplaatsen van God in de wereld. Een open ontmoeting en dialoog met andere levensbeschouwelijke overtuigingen is nodig, maar uiteraard zonder teveel 'on-katholieke' invloeden over te nemen.

Anders gezegd, het gaat de dialoogschool van het kerugmatische type vooral om een zoektocht naar een nieuwe 'public relations-strategie', niet zozeer om nieuwe fundamentele theologische ontwikkelingen of recontextualisering. Het is namelijk zo dat het 'katholieke pakket' van geloofsovertuigingen en waarheidsclaims, riten en rituelen, morele en socio-politieke opvattingen, tot en met de kenmerkende gebeden en muziek – in het kort, de traditionele katholieke levenswijze – min of meer vastligt en onveranderlijk is. Het is voor dialoogscholen van dit type in het algemeen niet wenselijk teveel te willen veranderen aan de inhoud of de vorm van het katholieke geloof om het zo beter te laten 'aansluiten bij' of 'resoneren met' de steeds veranderende hedendaagse culturele maastroom. Daarom moeten katholieke scholen proberen duidelijk niet-katholieke of antikatholieke opvattingen en praktijken te vermijden, omdat ze de missie van de katholieke school kunnen ondermijnen. De essentie van het katholicisme wordt in grote mate door de traditie gedefinieerd en moet bewaard worden en zonodig beschermd tegen andere opvattingen. In dit type van dialoogschool komt het er op aan de plausibiliteit, de meerwaarde en de waarheid van het evangelie van Jezus Christus op een eerlijke manier te verkondigen in een open dialoog met ieder die bereid is om het gesprek aan te gaan.

Subtype 2. De dialoogschool van het recontextualiserende type

In vergelijking met het kerugmatische type, is de dialoogschool van het *recontextualiserende* type weliswaar niet minder gegrepen door het christelijke geloof, maar wel bescheidener, voorzichtiger, meer zoekend, minder onder de indruk van het eigen a-priori gelijk. Wanneer we het katholiek geloof authentiek willen beleven in een multiculturele samenleving, dan moeten we een open, zoekende en interpreterende houding aannemen.² Het proces van ontmoeting en dialoog met andersheid is hier niet slechts een opportuniteit tot verkondiging, maar ook en meer fundamenteel constitutief voor het eigen geloofsverstaan. Want het is in deze ontmoeting en ook confrontatie met de ander dat God zich openbaart, dat nieuwe betekenislagen geopend worden en het geloof gerecontextualiseerd wordt. Hier is de dialoog wederkerig en zijn beide gesprekspartners kwetsbaar en ontvankelijk voor nieuwe betekenissen.

Immers, het is de theologische (epistemologische) veronderstelling van dit type dialoogschool dat de waarheid van het christendom niet vastligt en niet a priori met zekerheid gekend kan worden, maar wel in het geleefde leven ontdekt en waargemaakt moet worden doorheen een continu proces van interpretaties. Gelovigen worden uitgedaagd om creatief, vernieuwend en met een open geest te zoeken naar nieuwe inzichten in wat het concreet betekent om katholiek te zijn te midden van de hedendaagse context. Dialoogscholen van het *recontextualiserende* type zijn constant op zoek naar nieuwe wegen om het evangelie uit te drukken en te beleven, naar nieuwe praktijken om het vandaag waar te maken. Als we dit doen, staan we als het ware met één been in de christelijke traditie en met het andere been in een nog ongeschreven toekomst. Het is onzeker wat de uitkomst van deze zoektocht zal zijn. Het is mogelijk dat bepaalde waardevolle dingen uit het verleden op de achtergrond verdwijnen. Toch vergenoegen we ons in nieuwe ontdekkingen en mogen we hopen dat de Heilige Geest ons onderweg vergezelt.

Naarmate de wereld evolueert en verandert, verschuift ook het christen-zijn in deze wereld en de manier waarop aan de oorspronkelijke evangelische inspiratie concreet gestalte wordt gegeven. In elke nieuwe tijdsperiode moet het katholiek geloof haar profiel vernieuwen, zichzelf 're-contextualiseren'. Dit proces van recontextualisering is reeds aan de gang vanaf het begin van het christendom en nu is het aan ons om deze traditie verder te zetten in de eenentwintigste eeuw. De katholieke traditie heeft zich altijd ontwikkeld en vernieuwd, langs een veelheid van wegen, en moet dit ook vandaag verder doen. Onderweg, wanneer God met ons de weg bewandelt, verschijnen nieuwe openbaringen en ontvouwt de geloofstraditie zichzelf verder.

2 We detecteren een significante correlatie tussen de steun voor een dialoogschoolmodel enerzijds en een *post-kritische geloofshouding* anderzijds ($r=0.63$). Het mag duidelijk zijn dat een symbolisch-interpretatief verstaan van de geloofstraditie ten eerste bijdraagt aan een open, zoekende en tolerante katholieke schoolidentiteit.

Om een dialoogschool van het recontextualiserende type te realiseren, is een actieve dialoog met andere overtuigingen en levenswijzen van beslissend belang. Daarom is het belangrijk dat vele verschillende filosofische, levensbeschouwelijke en religieuze visies, praktijken en levensstijlen in de katholieke school naast en met elkaar kunnen bestaan. Het is juist door het erkennen, respecteren en het werkelijk waarderen van verschillen tussen mensen dat de school haar *katholieke* identiteit kan herontdekken, telkens opnieuw. Deze ontvankelijkheid voor 'de ander' is fundamenteel. Het is belangrijk om de andere werkelijk te ontmoeten en dit betekent werkelijk te luisteren naar wat zijn of haar geest beweegt. Alleen wanneer we de andere in de ogen kijken, kunnen we het gelaat van Christus ontmoeten. Door bescherming en gastvrijheid aan de vreemdeling te bieden, kan God zichzelf op nieuwe, onverwachte wijzen aan ons openbaren (Pollefeyt, 2009).

| Dialoog tussen christendom en cultuur

In het hedendaagse debat over katholieke schoolidentiteit spelen beide subtypes van de dialoogschool een rol van betekenis. Zowel in Australië als in Vlaanderen stellen wij ons genuanceerd-kritisch op tegenover de kerugmatische variant van de dialoogschool, terwijl we openlijk de recontextualiserende variant bepleiten, en dit zowel op empirische als op principieel-theologische gronden.

In het kerugmatische type wordt de dialoog eerder aangewend als een gelegenheid om het geloof in alle onbevangenheid maar toch ondubbelzinnig aan te bieden. De relatie tussen de dialoogpartners is eerder asymmetrisch: de ene geeft en de andere ontvangt, de ene spreekt en de andere antwoordt, beamend of afwijzend. De verhouding met de traditie is eerder behoedend en bewarend. In termen van Fowler gaat het hier eerder om een geloofsoopvoeding die gericht is op de initiatie in een 'conventionele geloofssynthese'. In een recontextualiserend type is de dialoog daarentegen eerder de context van echte ontmoeting met het verschil, een ontmoeting die alle partners in de dialoog transformeert. De relatie tussen de dialoogpartners is eerder symmetrisch: de ene spreekt en de andere luistert, maar ook omgekeerd, de ene luistert terwijl de andere spreekt. De verhouding met de traditie is eerder gericht op een dynamiek van vernieuwing en zoeken naar plausibiliteit tegen de achtergrond van een wijzigende context. In termen van Fowler sluit dit eerder aan bij een 'conjunctief geloof' waarbij de waarde en de waarheid van mijn eigen geloofsovertuiging niet afhangt van de onwaarde of onwaarheid van de geloofsovertuiging van de andere. Integendeel, de ontmoeting kan ook mezelf verrijken en verdiepen.

Een recontextualiserende dialoogschool plaatst zich bewust en actief in de dialectische spanning tussen continuïteit en discontinuïteit, tussen traditie en vernieuwing. Het is doorheen deze dynamiek dat de katholieke traditie zich geloofwaardig

herprofileert en kan verdergezet worden. Een eenzijdige klemtoon op vernieuwing kan ervoor zorgen dat men zichzelf verliest in de 'dialogoog' en in de feiten een kleurrijke school wordt die niet meer durft te spreken vanuit het christelijk verschil maar 'actief-pluralistisch' in plaats van katholiek wordt. Een eenzijdige klemtoon op continuïteit kan ervoor zorgen dat men zijn voeling met de context verliest en daarmee ook plausibiliteit en inspirerende relevantie en in de feiten een monoloogschool wordt in de marge van de samenleving. Een dergelijke monoloogschool heeft bijna geen draagvlak in Vlaanderen. Bovendien kan de vraag gesteld worden hoe verzoenbaar zo'n school is met het wezen zelf van de christelijke boodschap en met de eeuwenoude dynamiek van de katholieke traditie?

Tussen beide verleidingen (doorslaan naar de monoloogschool en doorslaan naar de kleurrijke school) ligt echter een heel veld van mogelijkheden die creatief ontvouwd kunnen worden. Wellicht ligt hier de toekomst van het katholieke onderwijs. Katholieke scholen en scholengemeenschappen zullen elk vanuit hun eigen geschiedenis en traditie, hun context, schoolbevolking en toekomstvisie opties nemen die hun identiteit bepalen. Ouders en leerlingen zullen kunnen kiezen uit een veelheid van katholieke scholen elk met hun eigen klemtoon op en omgang met identiteit en diversiteit. De taak van het katholieke onderwijs zal er dan in bestaan om deze scholen met elkaar in gesprek te brengen, elkaar te laten uitdagen en van elkaar te leren. Wellicht zal ook de vraag niet kunnen vermeden worden of bepaalde scholen niet beter eerlijk bekennen dat ze volledig verkleurd zijn en in alle eerlijkheid niet langer katholieke scholen kunnen genoemd worden – wat hen overigens zeker niet tot minder goede scholen maakt. Wanneer scholen hieromtrent opties maken, lijkt het ons belangrijk om rekening te houden met de volgende drie belangrijke bevindingen uit ons fundamenteel en empirisch onderzoek.

| Er is een samenhang tussen monoloogscholen en kleurloze scholen

Er is enerzijds de verleiding om in een context van secularisering en pluralisering de kerugmatische dialoog zo zwaar aan te zetten dat de schoolidentiteit verschuift in de richting van een monoloogschool. Hoe sterker de dialoogscholen uitgehold worden door onbewuste en niet-geëxpliciteerde kleurrijke tendensen, des te meer wordt anderzijds het verlangen gevoed naar steeds duidelijker taal in de komende tijd. Op dit ogenblik bedraagt de steun voor een monoloog katholiek pedagogisch model slechts 3%, hoewel daar bovenop 15% van de volwassenen in twijfel is. Bij de leerlingen is deze minderheidstendens nog iets groter (10%), vooral dan bij de jongere leerlingen.

Het is opmerkelijk dat we in ons onderzoek systematisch in de feiten een kleine positieve correlatie ($r=0.09$) vaststellen tussen monologe en kleurloze tendensen,

terwijl we op theoretische gronden een afgetekend negatief verband zouden verwachten. Naarmate mensen meer monologe trekken waarnemen, zien ze ook meer kleurloze trekken. (In Australische scholen, waar de monologe tendensen veel hoger zijn, is deze correlatie nog veel hoger). Dit lijkt een tegenstrijdig gegeven: hoe kan men nu tegelijk zien dat een school monoloog én kleurloos is? Kwalitatief onderzoek leerde ons dit begrijpen. Wanneer een school ertoe neigt om één bepaald levensbeschouwelijk discours met macht op te leggen, dan gaat alle levensbeschouwelijke diversiteit 'ondergronds'. Het discours verstilt en levensbeschouwing en levensbeschouwelijk engagement worden verdrongen naar de privésfeer. Men durft zijn kaarten niet meer op tafel leggen en men confirmeert zich aan het heersende discours dat men echter vooral formeel onderschrijft. Wanneer men naar huis vertrekt, wordt het samen met het krijt en het bord in de school achtergelaten. De school wordt zo in de feiten een kleurloze omgeving.

| **Er is een samenhang tussen kleurrijke en kleurloze scholen**

We bemerken een tweede, zeer sterke correlatie tussen kleurrijke en kleurloze scholen ($r=0.47$). Ook op het meer conceptuele, normatieve meetniveau zien de respondenten het verschil tussen kleurrijke en kleurloze scholen niet zo goed ($r=0.64$). Scholen die de kaart trekken van een kleurrijk identiteitsmodel dienen te weten dat, zeker op langere termijn, ook kleurloosheid achter de hoek loert als secundair, ermee samenhangend patroon. Ook deze empirische vaststelling is niet zo moeilijk te verklaren. Een school kan kleurrijk lijken, maar als haar inspiratiebron opdroogt en vervangen wordt door formele beginselen zoals tolerantie, respect, democratie, enzovoort, dan riskeert men dat op langere termijn kleurloosheid komt boven drijven. Er is immers niets concreets, particuliers en 'warms' dat verschillende mensen op school met elkaar verbindt. Omdat verschillende kleuren uiteindelijk geen verschil meer 'mogen' maken op school, spelen ze op den duur ook geen rol van betekenis meer en nemen procedures, professionaliteit en efficiëntie het roer over.

| **Dialogescholen dienen kleur te bekennen**

De hamvraag is natuurlijk hoe concreet gestalte te geven aan een recontextualiserend dialogeschoolmodel, vandaag en in de toekomst? Scholen hebben in de eerste plaats nood aan een taal en een conceptueel kader zodat ze in staat zijn om adequaat de analyse van hun situatie te maken. Dit is een noodzakelijke voorwaarde om effectief te kunnen werken aan identiteitsopbouw: adequaat begrijpen en aanvaarden wie men is, waar men staat en hoe men evolueert. Vervolgens moeten scholen zich de vraag stellen, tegen de achtergrond van deze analyse, waar ze naartoe *willen*?

Een dialoogschool worden, vergt immers uiteindelijk een *beslissing*. Het komt uiteindelijk neer op een beslissend antwoord op de vraag of het christelijk verhaal de moeite waard is en blijft om als geprivilegieerde gesprekspartner te fungeren in een educatief project. Het betreft een *wilsbesluit*, gemaakt in de eerste plaats door het schoolbestuur, de directie en het personeel, omtrent de toekomst van de levensbeschouwelijke en religieuze identiteit van de school. Het is niet nodig te verwachten dat dit wilsbesluit via een soort van democratische meerderheid tot stand komt en te allen tijde door iedereen gedragen wordt. Wel zou het gedragen moeten worden door het schoolbestuur, de directie en de andere leidinggevendenden op school, waarvan men een ondubbelzinnig en actief engagement voor het religieuze opvoedingsproject van de school mag verwachten. Van het leerkrachtenkorps mag ten minste loyaliteit verwacht worden en een constructieve medewerking aan het dialoogschoolmodel, ook al wordt het niet door eenieder gedragen. Ieder mag, overeenkomstig zijn/haar eigenheid en talenten, bijdragen en de diversiteit aan (ook kritische) standpunten kan in principe een verrijking zijn. Het besluit om werk te maken van een dialoogschool vertaalt zich in grote en kleine keuzes, handelingen en woorden in het dagelijkse schoolleven en uit zich in het bijzonder in de kwaliteit van de intermenselijke relaties op school. Het vraagt ook om een voortdurende vernieuwing en herprofilering, naarmate de context van de school verschuift.

We mogen ook niet verwachten dat een dialoogschoolmodel louter tot stand kan komen door het toepassen van speciale technieken, procedures, mechanismen, strategieën of wonderbaarlijke 'trucjes'. De beslissing om te gaan voor een dialoogschool is gegrond in een innerlijke houding die gevoed wordt door persoonlijk geloof. Zij wordt gedreven door hoop op de toekomst en vertrouwen in mensen, door de vreugde om mee te mogen werken aan Gods Rijk, door de droom van een schoolgemeenschap die leeft van het evangelie en door de overtuiging dat een school er beter van wordt, in alle opzichten, als zij het model van een katholieke dialoogschool nastreeft.

Wat erg belangrijk is, is het expliciet en werkzaam aanwezig stellen van het geprivilegieerde referentiepunt dat naar de traditie verwijst – Christus zelf – in het hart van het schoolleven en mensen van binnen en buiten de school die op een authentieke wijze aan die relatie vorm en inhoud geven. Christelijke spiritualiteit is daarbij een kernegegeven. De katholieke traditie is een religie van de 'vermiddeling': zij biedt zoveel vermiddelingen aan die ons toelaten telkens op nieuwe wijze ons flexibel te verbinden met elkaar en met de God die doorheen de traditie spreekt: Schrift, geschiedenis, menselijke ervaringen, wetenschappelijke inzichten, morele waarden, verhalen, symbolen en rituelen, tradities, ambten, parochies en sociale organisaties, theologische en kerkelijke leer, kunst en architectuur, meditatie en gebed.

Een dialoogschoolmodel komt 'automatisch' tot stand bij het samengaan van twee voorwaarden. Een eerste voorwaarde is dat een schoolpersoneelslid er voor kiest om te leven, te handelen en te getuigen als de best mogelijke christen die hij/zij kan zijn, vanuit een persoonlijk doorleefde spiritualiteit te midden van de vermiddelingen waarin God zich aandient. Een tweede voorwaarde is dat hij/zij daarbij tegelijkertijd de aan hem/haar toevertrouwde leerlingen open, onbevangen, niet-vooringenomen, onbevooroordeeld en kwetsbaar tegemoet treedt, hen echt ontmoet zoals ze zijn, hun belang voorop stelt en samen met hen op weg gaat. Het resultaat van deze interactie, wederzijdse bevruchting en innerlijke strijd is een authentiek dialoogschoolmodel, waar in de dynamiek van ontmoeting, wrijving, uitwisseling en dialoog het katholieke geloof onvermijdelijk en geloofwaardig gerecontextualiseerd wordt. De aantrekkelijkheid van echte, radicale en noodzakelijkerwijs gecontextualiseerde christelijke naastenliefde is immers onweerstaanbaar. Echter, zoals men weet, is geen van beide voorwaarden vanzelfsprekend. Waar is God op school? God is bij ons (altijd en overal) doorheen een keten van vermiddelingen op verwachte én onverwachte plaatsen en tijden, op steeds nieuwe en onvoorstelbare manieren. Herkennen wij Hem? Wat kunnen we doen in onze scholen en met onszelf om Hem scherper te kunnen zien, met name in het gelaat van de ander die ons pad kruist?

Het valt ons op hoe deze dynamiek tussen christendom en context in andere delen van de wereld met meer aandacht, nadruk, ernst, durf en creativiteit plaatsvindt dan in Vlaanderen. Tegelijk stellen we vast dat er ook in Vlaanderen een groot draagvlak is om een dialoogschoolmodel te realiseren en hoe bijna niemand zich tegen een dergelijke versterking van de dialogale dynamiek van de katholieke school zou verzetten. Bij de leerlingen zijn de meningen meer verdeeld, maar in een dialoogschool hoeft dat geen probleem te zijn. Integendeel, katholieke dialoogscholen willen alle leerlingen begeleiden naar een toekomst die beter is, waarin ze hun mens-zijn ontplooien en hun potentieel waarmaken – wie ze ook zijn, waar ze ook vandaan komen, waar ze ook naartoe gaan.

Wat betekent dit alles voor de studenten in onze katholieke lerarenopleidingen? Vooreerst is het belangrijk dat studenten het verschil leren zien en begrijpen tussen een dialoogschool en een kleurrijke school, tussen een katholiek en een pluralistisch opvoedingsproject en met name de specifieke logica van de preferentiële dialoog met de christelijke traditie eigen aan de dialoogschool leren kennen. De eigen aard van het geloof engagement moet hierbij voorop staan. Het is vervolgens belangrijk dat toekomstige leraren binnen de dialogale dynamiek hun eigen plaats leren vinden alsook de mogelijkheden en engagementen die aan die plaats verbonden zijn. Daarbij zijn ruimte voor respect, openheid, diversiteit, vrije keuze en groei belangrijk. Hiertoe is er nood aan een krachtige leeromgeving waarin studenten uitgedaagd, gestimuleerd en ondersteund worden in persoonlijke levensbeschouwelijke groei, in dialoog en confrontatie met een christelijk

geloofsperspectief. Onderzoek toont overigens aan dat hoe uitgebreider en diepgaander de confrontatie met de christelijke traditie is, des te meer en des te dieper studenten ook kunnen groeien in de ontwikkeling van een symbolisch-gelovige houding. Maar ook studenten die zichzelf uiteindelijk niet in dit geloofsperspectief kunnen situeren, hebben een eigen plaats binnen een dialoogschoolmodel en dienen deze voor zichzelf te vinden en in te vullen. Immers, ook studenten en leerkrachten met een symbolisch-hermeneutische, maar niet-gelovige houding kunnen een positieve bijdrage leveren aan een katholieke dialoogschool, zo laten onze onderzoeksgegevens zien. Tenslotte zal het erop aankomen om alle studenten in de lerarenopleiding – zowel de godsgelovige als de andersgelovige studenten – met elkaar en met de christelijke traditie in gesprek te brengen vanuit de vraag hoe elk op eigen wijze kan bijdragen tot de realisatie van de dialoogschool van de toekomst.

BIBLIOGRAFIE

- Fowler, J.W. (1981). *Stages of Faith. The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning*. San Francisco: Harper and Row.
- Fowler, J.W. (1984). *Becoming Adult, Becoming Christian. Adult Development and Christian Faith*. San Francisco: Harper and Row.
- Hermans, C.A.M., Van Vuygt, J. (1997). *Identiteit door de tijd. Reflectie op het confessionele basisonderwijs in een geseculariseerde en multiculturele samenleving*: 5-27. Den Haag: ABKO.
- Pollefeyt, D., Bouwens, J. (2009). Identiteit van scholen in beeld gebracht. Empirische methodologie voor kwantitatief onderzoek naar de katholieke identiteit van een onderwijsinstelling. In Pollefeyt, D., Claeys, J., Vanspeybroeck, K., *Identiteit in diversiteit. Inspiratie voor katholieke lerarenopleidingen*: 44-60. Brussel: Licap.
- ter Horst, W. (1995). *Wijs me de weg. Mogelijkheden voor een christelijke opvoeding in een post-christelijke samenleving*: 63-75. Kampen: Kok.